

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA
EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA
LIBERAL. (1833 - 1857).

REPRODUCCIÓ DEL DOCUMENT ORIGINAL
DE LA BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS
D'ACORD AMB EL DECRET 10/1989 DE 14 DE FEBRER DE 1989
DE LA GENERALITAT DE LES ILLES BALEARS

TOM - I

BARTOMEU MULET TROBAT
PALMA, JULIOL - 1989

espiritual de l'Església de l'Estat espanyol, la qual des d'aquell moment passà a exercir un paper de segon ordre; malgrat la recuperació, a partir de la dècada moderada, de bona part del terreny perdut, L'Església no tornà esser el que era". (173).

L'escola es pretenia que fos, baix la presidència de la imatge de Jesucrist, un lloc on:

"Los niños, de seis a tres años, aproximadamente, asisten tres horas de la mañana y otras tantas por la tarde, salvo los jueves por la tarde y fiestas. Comienza la clase con una oracion y el maestro inicia sus lecciones. Enseña las oraciones, los mandamientos y las obras de misericordia, con pausa o cantados. La instruccion moral y religiosa se completa con una corta leccion de doctrina cristiana e historia sagrada; también con lecturas semanales del nuevo testamento. Los sábados por la tarde se destinan a repaso de estas materias y -donde se conserva la costumbre- los domingos asisten acompañados del maestro". (174).

I més endavant es diu:

"A lo largo del curso el maestro anima, procura la emulacion con el reparto de billetes o vales de premio, que se reparten los domingos para que los alumnos le acompañen a misa". (175).

Malgrat aquest text legal, la realitat no era molt optimista però, segons ens indica un testimoni bastant creïble, Antonio Florez, en relació al manteniment de l'ordre escolar:

"A pesar de esto, disimula y calla y se sienta y vuelve a continuar las importantes funciones del magisterio.

Los muchachos le miran de reojo para saber a qué atenerse y tiemblan al verle empuñar la palmeta en la derecha y el Catecismo cristiano en la izquierda". (176).

En realitat l'esperit secularitzador no acabava d'intro-

duir-se a les escoles, ja que com veim continuava ensenyant-se la doctrina cristiana i el clergat continuava controlant l'educació; les característiques moralitzadores de l'educació tradicional i espiritualista encara subsistent. Els llibres de conducta moral no diexen de recordar a Déu i a la Religió com elements transcendents de la vida. Els textos de catecisme de Fleury, el de Ripalta i el compendi d'Història de l'Església de Pinto solien utilitzar-se per a complir aquests objectius. Era una manera més de justificar que l'anticlericalisme aparent, no volia arribar més enllà d'una política institucional a alt nivell, però no en contra de la religió transmesa a les escoles. (177).

Es feia difícil superar els lligams en que l'Església havia format la mentalització de la societat. Un article a "La Civilizacion" de Joaquim Roca i Cornet de 1841, "La Religion considerada como la base de la civilizacion" considera la Religió com a reguladora de les masses, que evita la conflictivitat social; era considerada com una eina de control social. Aquesta funció també convenia als liberals moderats perquè l'Església els ajudàs a mantenir un ambient social que possibilitàs les reformes, i no les violències de la revolució.

Roca i Gornet pensava que:

"La Religion es el único freno capaz para contener al hombre en todas sus posiciones y en todos sus

periodos. Mas de una vez se nos ofrecerá ocasion de manifestar el vicio radical de toda educacion que se funde en los principios diversos de los que naturalmente inspira el Cristianismo". (178)

Per això es veu que la religió no era, tan sols, una font de civilització, sinó també una font de conservació de les societats humanes en harmonia moral. Apel·la a:

"La autoridad pues de un talento que constituyéndose maestro de los demas, los aparta del centro único y natural á donde deben todos fijar sus miradas y dirigir su pensamiento y su voluntad, y el solo puede satisfacer uno y otra completamente, es en el órden moral lo que seria en el órden físico un astro de primera magnitud, que por imposible pudiese escaparse de la mano reguladora de Dios, y vagando perdido al través de los espacios cayese al fin en el abismo de un caos ó de la nada. Aun es mas monstruosa una inteligencia que se revela contra Dios, tiene mas de desastroso que desórden material de todo el universo". (179)

És evident que, per a Costa i Borràs, les Relacions Església-Estat espanyol del moment, no li inspiraven confiança, i li preocupava la situació de l'Església a l'Estat espanyol d'una manera bastant accentuada, ja que:

"...las vejaciones consumadas al Clero secular y regular, en sus personas y en sus derechos, forman parte de la historia principiada en Cadiz, seguida en Madrid, y concluida por entonces en el primer punto. Despues de una tregua de cortos años, volviose á reanudar, y á los pocos pasos ya se nos presenta el horrible espectáculo del puñal asesino y de la tea incendiaria, que tan barbaramente se encarnizaron contra las personas y las cosas consagradas á la Religion. Cubramos con tupido velo estas escenas del feroz vandalismo, que quisiéramos borrar de nuestra historia". (180)

Però, per a Costa i Borràs, el mal ja estava fet, i els

afers de l'Església estaven en un moment molt delicat:

"... veamos cómo refiere, en breves palabras, un documento el mas autorizado de febrero de 1836, la série de los actos que nos atañen: 'Los asuntos de la Iglesia cayeron en confusio: se principiô en decretar medidas que violaron sus derechos; se la desposeyó de sus bienes; fueron atormentados sus ministros, y se insistió en menospreciar la autoridad apostólica. Tales son las leyes que quitaron en gran parte a los obispos la censura de los libros, y que permitieron apelar de su sentencia á un tribunal lego; tal fue la comision formada para proponer una reforma general de los asuntos eclesiásticos ...'" (181)

El tema de la censura tenia la seva importància en el sistema educatiu perquè el control passaria a mans de l'Estat. Però també reconeix que hi va haver excepcions en el camp de la beneficència i l'educació: missions d'Ultramar i Escoles Pies i Sant Joan de Deu. Però a continuació opina que la venda de béns fou totalment injusta i al mateix temps anti-econòmica.

A conseqüència dels canvis polítics operats a partir de 1837, ens podríem pensar que es van procurar modificar les Relacions Església-Estat, i que es donaria una certa recuperació, però Costa i Borràs pensa que a 1841 es donen unes condicions nefastes per aconseguir aquesta recuperació de l'estabilitat en les relacions, fins que els afers polítics de 1843 facilitaren a l'Església un alè que li resultava imprescindible. (182)

En aquest temps es publica un Editorial "El Católico", del 24 de maig de 1843, que resulta molt pessimista, fent referència a la situació de l'Església a l'Estat espanyol

i en contra del liberalisme representat pels ayacuchos i el Regent:

"Abandonado pues en terreno que no queremos pisar, vengamos al que nos es propio, consideremos la situacion presente bajo el aspecto religioso. ¿Qué puede esperar?. He ahí las preguntas que cada cual se hace que nosotros nos hacemos muchas veces y á las que no podemos responder sín que se parta de dolor nuestro corazón. Nada bueno para la Religion podemos esperar: todo lo mas malo debemos temer sino media la eterna misericordia de un Dios. ...

¡Becerra! ¡Mendizabal! Nombres de funesto recuerdo para la Iglesia española, de execrable memoria para todos los católicos". (183)

A continuació es queixa de les injúries contra el cap visible de l'Església, de la febre anticlerical i de la seva repressió.

Aquest moment d'afirmació liberal anticlerical incidirà en la reforma dels estudis de Teologia i dels Seminaris Conciliaris. (184)

En aquest tema, les reaccions no es deixen esperar i l'Església, a través dels seus representants més conservadors, pensa que la política liberal del moment és agosarada. També a "El Católico" es deia:

"...No es creible que el principal encargado de la Instruccion pública ignore el estado de la enseñanza en unos establecimientos que no obstante su indole sientende lleno la influencia poco saludable de la accion diaria del Gobierno". (185)

Els elogis a les institucions dedicades a la formació del clergat són continuats:

"cabalmente los seminarios han sido los primeros en que penetró el gusto a la física moderna, y con

anterioridad á las universidades servian de texto á sus lecciones los elementos de Jacquier ó de Altieri, que era siempre un adelanto respecto del Goudin ú otros más antiguos ..." (186)

Malgrat aquestes crítiques hi ha alguna reflexió en favor de l'esperança i "...entonces nuestra censura convertiriase en elogio". (187)

La situació de l'Espanyola va transcendir les fronteres de l'Estat espanyol, el mateix Papa Gregori XVI, l'1 de març de 1841, expressava:

"Cinco años ha, Venerables Hermanos que nos lamentamos en vuestra presencia del triste estado en que se hallan las cosas de la religión en España, y de los muchos decretos y actos que allí han tenido lugar

contra los derechos de la Iglesia; y aún haciendo pública nuestra alocución con objeto de procurar el Gobierno de Madrid adoptase consejos más sanos o por lo menos para que hubiese un documento solemne de Nuestra desaparición Apostólica sobre los puntos que habian ocurrido". (188.)

Tenia, però, l'esperança de restablir les bones relacions de Roma amb l'Estat espanyol.

L'encíclica d'aquest mateix Papa, que va tenir molta difusió (189), provocà que bisbes destinats a diòcesis Europees publicassin pastorals sobre la situació de l'Església a l'Estat espanyol. (190)

La moderació en el Govern en la pujada al poder dels "liberals moderats" a partir de 1844 va propiciar una situació favorable a la conciliació dels dos poders representats per l'Estat i l'Església.

Un dels fets que va incidir en aquest canvi va ésser la supressió de la venda dels béns de clergat secular i d'or-

dres femenines, mitjançant una R.O. de l'agost de 1844. també es reproduïx el retorn de bisbes expulsats. Però al mateix temps els moderats volien donar una certa continuïtat a les reformes secularitzadores dels governats anteriors, en el sentit que els interessava, al manco políticament, mantenir la supremacia del secular sobre el poder de l'Església, com a justificació de la consolidació del reformisme liberal.

Respecte a l'educació, en aquesta dinàmica, podem assenyalar com a significatives les paraules de Vicente de la Fuente a "Historia de la Instrucción Pública en España y Portugal: obras modernas de ella", quan diu:

"A esto se llamaba enfática y caprichosamente secularización de la enseñanza, para atraerse cierta popularidad ficticia, Y evitar ataques de los partidos ávidos de más avanzadas reformas, y ganarse innecesarias animosidades y antipatías de personas é instituciones, cuyo apoyo y benevolencia sería preciso buscar más adelante. Desde luégo habia en estas palabras secularización de la enseñanza una inexactitud y un contrasentido. El clero no tenía apénas parte en la enseñanza universitária des de 1834. Los rectores eran todos personas de estado laical: los obispos tampoco eran consultados, ni se tenian en cuenta sus dictámenes para los planes de enseñanza ni para la provision de cátedras. ¿Cómo se secularizaba lo que ya no estaba en manos de la Iglesia hacia más de doce años?

Por otra parte, al matar las libertades, derechos y vida propia de las universidades, se llamaba á esto secularización, confesando implicitamente que el clero habia sido el paladion de aquellas libertades y franquicias. Todo esto envolvia la impremeditada frase del Sr. Gil y Zárate, que atrajo desde entónces sobre las universidades é institutos los odios, no terminados, y antes cada dia más vivos, del clero y de todos los amantes de las tradiciones universitarias". (191)

Malgrat, aquestes paraules siguin restrictives a les universitats, poden esser aplicades al que aquest tipus d'histo-

riadors tradicionalistes pensaven dels reformistes en el poder, ja que més endavant ens assenyala:

"Segun esto, la obra del Sr. Gil de Zárate puede satisfacer para el conocimiento de la historia contemporánea de nuestras universidades y establecimientos literarios; pero nada ó casi nada acerca de la parte verdaderamente histórica de nuestras universidades, colegios y demas establecimientos de enseñanza ó relacionados con la instruccion pública". (192)

Aquestes paraules em semblen una mica exagerades, ja que, malgrat la parcialitat de Gil de Zárate, ja als escrits d'aquest senyor hi trobam informació dels plantejaments que l'oficialitat tenia de les seves pròpies reformes, si bé no deixaven d'esser parcials.

Són els moments previs a l'aprovació del Pla de 1845 els que ens poden donar alguna llum al que pretenien els moderats en aquestes qüestions, i sorprenentment, els autors ens dirigeixen cap a Gil de Zárate, ja que aquest autor era conscient del moment pel que passaven les relacions Església-Estat i de la paulatina pèrdua del poder de l'Església en el món de l'Ensenyament:

"cuando la sociedad eclesiástica era la soberana en todo, fue y debió ser la enseñante . perdida la soberanía, la sociedad eclesiástica no puede ni debe ser ya enseñante...; trasladada la soberanía a la sociedad civil, á esta corresponde sólo el dirigir la enseñanza, sin que se mezcle en ella ninguna otra sociedad, corporacion, clase o instituto que no tenga ni el mismo pensamiento, ni la misma tendencia, ni los mismos intereses". (193)

Ja hem dit que Gil de Zárate considerava l'Ensenyança com una qüestió de poder, per tant aquestes paraules són perfectament coherents amb la seva filosofia de la política educativa i la seva forma d'entendre la cosa pública.

La reacció de l'Eglésia i de les capes més conservadores de la societat, amb incidència a la vida escolar, com ja hem indicat, quedava reflectida en la reimpressió del "Ripalta", que llavors es seguia recomanant de forma oficial a les escoles de primeres lletres i a les Escoles Normals, no tan sols això sinó que realment s'utilitzava. (194)

Un exemple d'aquesta obsessió per incidir d'alguna manera a la formació dels infants per part de l'Església i dels moralistes en el poder, és el que ens assenyala Esteban Mateo:

"Ante el desmantelamiento y secularización de la enseñanza religiosa, surge una cierta reacción eclesial para la formación cristiana de la infancia que tiene su eclosión, a nivel escolar, en las profusas reimpressiones de catecismos. es el caso de tradicional "Ripalta, que vuelve a editarse en Madrid (1836,37,43,45), Valencia (1839,41,42,44), Mallorca (1839, 41,42,44), París (1830,38,47), Cuenca (1843,44), Barcelona (1844), Gerona (1844,45), Valladolid (1845), Segovia (1846), Sevilla (1847), Manila (1838,41) ..." (195)

Això mateix del "Fleury", que d'alguna manera reflecteixen la voluntat de seguir amb la presència religiosa al sistema escolar.

Entre altres, també es produïen contradiccions, com la de Gil de Zárate, quan afirmava que:

"... como sacerdote, suele poseer dotes especiales para el magisterio. El carácter sagrado de que está revestido infunde más respeto, y da mayor peso a la doctrina que sale de sus labios; y el ejercicio de ciertas virtudes propias de su estado, le hace preferir a los padres para confiarle el precioso depósito de sus hijos." (196)

Era una fórmula eclèctica per justificar les seves postures secularitzadores, i al mateix temps possibilitar la continuïtat dels clergues en l'exercici de l'ensenyament.

La filosofia oficial sobre el tema de la secularització mantinguda pels reformistes, com Gil de Zárate, consistia en "emanciparla del clero y de la Iglesia, i ponerla en manos del Estado", (197) segons ens indica Antonio Heredia. Era una proposta, en el fons, de monopolització estatal, com una eina de control.

Però es veu que el mateix Gil de Zárate no volia anar frontalment en contra de l'Església, i volia justificar una certa tolerància escolar, o del mestratge diví de l'Església, per poder contentar a la parròquia moderada, amb aquestes paraules:

"Pero enseñanza sin escuelas, enseñanza por los medios que el Divino Maestro empleó y puso en sus manos: la predicacion, la exhorcion, el ejemplo. En el púlpito, en el confesionario, en la conferencias privadas, en la imprenta misma, allí enseñará los preceptos de la religion y de la moral, allí desempeñará su santo ministerio". (198)

De l'ambient que vivien les relacions Església-Estat espanyol en podem recordar l'article que va sortir a "el Eco del Comercio" del 16 de febrer; "Concordatos.- Bienes nacionales.- Sublevacion clerical", en el que es veu com s'interpreta la realitat des de l'òptica liberal no moderada:

"El ministerio y los partidarios de la vituperable situacion actual, despues de arrancar á la nacion sus leyes fundamentales y orgánicas y de anegarla en un mar de lágrimas, la han desempeñado en otro abismo; ó bien por no haber comprometido toda la profundidad y estension de sus deberes, ó por haberse atribuido derechos que jamás pueden corresponderles, ó ya por heberse plegado con escándalo á exigencias camarillescas, satisfaciendo pasiones propias y ajenas, y entregando la patria, la libertad y la riqueza de España á esas manos miserables que solo se abren para apoderandose del rico botin de una espoliacion general y del oro y los bienes del pais, no sin haber

recatado el puñal à fin de esconderle á su tiempo en las mismas entrañas de los pueblos.

Desde que suspendió la venta de los bienes nacionales adivinamos cuán duras penas de amargo padecer nos esperaban en la triste historia de los dias por donde va caminando nuestra vida. ...". (199)

Eren paraules dramàtiques i radicals, i s'atacaven els periòdics conservadors, com "El Tiempo":

"...que se muestra enemigo de la dictadura militar, que no quiere que se devuelvan los bienes aunque parece consentir en su administracion por el clero siendo esta devolucion simulada, y que no admite para la iglesia una vida política y civil de privilegio, se inclina á admitir un concordato con el insaciable poder de Roma si se alcánzase á menos costa que con la devolucion de los bienes no vendidos". (200)

Són molt crítics amb els pactes entre els reis i els papes, va en contra de les possibles ingerències papals en la vida política interna de l'Estat espanyol, es considera que Roma ha d'esser subordinada a l'Estat, de manera regalista, ja que es considera que l'única autoritat que existeix a la monarquia és el rei, no hi ha més que un govern i unes corts. (201)

En definitiva es fa una defensa de la sobirania nacional de l'Estat-nació: Espanya, des del punt de vista secular, per aconseguir la creença suficient per justificar la necessària independència. En tot cas es considera que no s'ha de mesclar la cosa profana amb la religiosa, però es considera que els béns usufructuats per a l'Església són nacionals.

Per altra banda els defensors de l'ordre i l'estabilitat,

l·ligats al món acadèmic, també reflecteixen la seva forma de pensar sobre el tema de la religió, la civilització i la Instrucció pública: "¿Qué no debe á la religion cristiana la civilizacion del mundo?" (202), i vegeu afirmacions com aquesta, que figura a continuació, de Marià Batlles i Torres-Amat, al seu "Discurso Inaugural que en la apertura de la Universidad Literaria de Valencia" de l'1 de novembre de 1844:

"El estudio de la medicina nos conduce al conocimiento físico de nuestra propia organizacion, y nos revela mejor que ninguna otra ciencia los atributos del hombre moral. Por esta razon está tan íntimamente enlazada con las demas ciencias, con las físicas como auxiliares, porque sin ellas no es posible estudiarla con provecho, y con las morales como dominadora de sus principios, porque éstas no pueden tener cimientos sólidos sino recurriendo al conocimiento del corazon humano y á las diversas afecciones que le mueven y le combaten, como asimismo al conocimiento filosofico de su inteligencia, que como sus pasiones descansa sobre la organizacion. El conocimiento del hombre físico nos conduce necesariamente al del hombre moral, porque uno y otro reconocen por base comun la organizacion humana". (203)

En aquest context, és evident que es cercaven el màxim de lligams, entre la cosa religiosa i la secular, per justificar un apropament de l'Església, la Monarquia i el Govern, a través de les lleis i la jurisprudència.

La mirada estava posada a Europa, però amb una certa preocupació per la situació interna de desequilibri polític i social, i per la situació de la Instrucció pública:

"Hemos visto hasta ahora de cuanta importancia es para el bienestar de los pueblos la instruccion pública en los diversos ramos del saber humano. Pero de poco servirá esta instruccion en el estado actual

de las sociedades modernas, si las diferentes operaciones del poder supremo de una nacion, por medio de sus delegados, para la direccion, conservacion y mejora de las fuerzas é intereses sociales, no se practican con rectitud, inteligencia y moralidad; de poco servirá la instruccion si en el órden social no tomase parte alguna la autoridad pública, que cuida de las personas y de los bienes en sus relaciones con el estado, haciéndoles concurrir al bien comun, y egecutando las leyes que son de un interés general".
(204)

L'Estat havia d'esser l'encarregat de potenciar els diversos rams de la Instrucció pública, ja que d'ella dependrà la seva prosperitat, però des d'una concepció pròpiament paternalista.

Es considerava que les reformes de la Instrucció pública s'havien d'impulsar de manera urgent, amb aquesta línia:

"... Establécese escuelas de instruccion primaria hasta en las mas infelices aldeas, y generalizando esta instruccion, se tocarán luego los mas felices resultados en la civilizacion y en la moral. Foméntese el estudio de las ciencias exactas, físicas y naturales, y se verán á su impulso rapidísimos progresos en la industria y en las artes, en la agricultura y el comercio, y como consecuencia natural y precisa de estos adelantos, las mejoras positivas de todos los iñtereses sociales..." (205)

És una influència utilitarista mesclada amb plantejaments moralistes, ben d'acord amb les aspiracions del moderantisme, necessitat de mentalitats tolerants i religioses per no enfrontar-se a l'ordre establert, però consolidar el seu reformisme institucional.

Lligar l'intel.lectual amb el moral era un plantejament que sovint es feia en aquella època; era una manera d'entendre l'equilibri entre el secular i el religiós, i aquesta mentalitat

es pot reflectir a la dualitat Església-Estat. Ara bé, també és veritat que no tots llegien aquests conceptes de la mateixa manera, per exemple l'11 de setembre de 1839 a "EL G. Nacional", periòdic republicà de Barcelona, va publicar un article sobre la "Influencia del Clero en la educacion popular", a on s'indicava:

"Cuando la Iglesia dominaba al Estado, quiso el Estado sojuzgar á la Iglesia; pero ni uno ni otro establecimiento nació para la dependencia: hasta la proteccion cuando sale de sus justos límites es fatal i opresora: y asi como el cristianismo creció regado con la sangre de los martires, la heregia se fomento al calor de las hogueras inquisitoriales. Son dos establecimientos que crecen a la par, dos palmeras que se fecundan con solo verse, dos medios que mútuamente se favorecen sin envidiarse, dos instrumentos de civilizacion que elaboran el perfeccionamiento del linaje humano; manejados el uno por la diestra, el otro por la siniestra ..." (206)

No deixa, però, de fer un elogi de l'adaptació del clergat a les circumstàncies derivades dels canvis deguts a la marxa de la civilització, sense abandonar el seu pensament etern. (207)

I acaba per defensar els esforços de civilització que havien fet els clergues:

"que hay en el clero grandes medios de educacion y moralidad para el pueblo, y que no aprovecharlos es despreciar un tesoro que en vano se ha intentado reemplazar. Porque hubo un tiempo en que más que inútil, se creyó dañosa la influencia del clero en los espíritus más de cuarenta años se combatió con encarnizamiento: al fin se la derrocó ofreciendo un sistema más benéfico y eficaz; pero otros cincuenta años han pasado y los hombres no son mejores aun.

Se intentó destruir preocupaciones, creyendo por esto poder dar al siglo el nombre de despreocupado; pero preocupaciones nuevas sustituyeron las antiguas, y se sembró en los corazones abundante semilla de antipatias y recelos. Todo se refirió al interés particular como único móvil de las acciones humanas, y la incredulidad juzgó imposibles esfuerzos de la abnegacion y las maravillas de la fe. La hospitalidad, la educacion, la enseñanza, todo se compró, y se vendió, y se regateó: nadie esperó la recompensa del Creador universal. hay algo, sin embargo, á que no alcanzan los frios cálculos del egoismo: hay servicios que no pueden pagarse ni con la retribucion particular ni con el presupuesto del estado". (208)

Considerava com a profitós i útil que el clergat es dedicàs a l'educació popular, i defensava una reforma dels seminaris, tot proposant que es convertissin, en part, en Escoles normals, amb uns plantejaments dignes de l'època, ja que es proposava que aquestes pseudo-institucions cívico-religioses fonssin llocs: "donde se aprenda no solo lo que se debe saber, sino lo que se debe enseñar, y el modo de enseñarlo". (209). Recordem que aquesta proposta es fa el mateix any que s'inaugura l'Escola Normal Central de Madrid.

Pareix prou clar que "El G. Nacional" per aquest temps ja s'havia passat al moderantisme, i havia deixat ja els seus ideals, no tan sols republicans sinó els progressistes, ja que es veu que aquestes propostes volen evitar l'enfrontament amb l'Església i recuperar-la com a educadora. Aquestes tesis serien les que defensarien els moderats col.laboracionistes.

Malgrat aquest pactisme i el reformisme constitucional concretat a partir de la recuperació del poder pels moderats, és evident que l'Estat vol assolir una postura de protagonisme a nivell de qüestió pública, i la Instrucció pública no és sinó un element més de la xarxa administrativa.

La política educativa dirigida a aconseguir el monopoli estatal sobre la instrucció pública, no tan sols és uniformista i amb voluntat d'equilibri per mantenir l'ordre, sinó que també pretén reconciliar l'administració amb els estaments eclesiàstics,(210) sense aconseguir-ho del tot.

Segons Esteban Medina, el Pla de 1845 va significar la culminació de l'autocràcia de l'Estat com a centre de la vida social i política, en el que l'educació havia de complir la funció de preparadora per a la vida en societat, en una societat fonamentada en el bé comú. (211)

León Esteban, per altra banda, ens assenyala que l'atac més directe a l'ensenyança de l'Església queda reflectit a l'article 54 del Pla de 1845, que ens indica:

"No es público ningún establecimiento aun cuando se sostenga en todo o en parte con rentas procedentes de los pueblos, o no estar dirigido exclusivamente por el Gobierno" (212)

Fins i tot reben els estudis de Teologia, els quals, per indicació de l'article 70 de l'esmentat Pla, queden secularitzats:

"... para que los estudios de teología hechos en los Seminarios Conciliares tengan incorporación en las Universidades y puedan adquirir por este medio carácter académico es necesario que aquellos establecimientos se siga plan con sujeción a las asignaturas, matriculas, exámenes, duración del curso, academias, horas y método de enseñanza establecido para las mismas Universidades" (213)

Tot hauria de passar pel control o revisió del poder central a través del Consell d'Instrucció pública, encara que per exemple Menendez i Pelayo ens indicàs en el seu moment que la secularització de la Universitat a l'Estat espanyol ja s'havia produït en temps de Ferran VII.

És evident que el pla no va acabar d'agradar ni a uns ni als altres. A uns per la seva ~~excessiva~~ possibilitat de control per part de l'estat, en detriment de la llibertat individual, per exemple als liberals més radicals. Per altra banda als clericals, per afavorir d'una manera clara la secularització, malgrat no fós sinó en un paper legal.

Aquest procés, segons ens indica Antonio Heredia va comportar els següents extrems:

.- Desdoblament de l'ensenyança en pública i privada, sectors certament antagònics.

.- Assumir per part de l'Estat la funció de control de la Instrucció pública, ja que es considerava un instrument de poder en mans del Govern.

.- Predomini polític del l'aparell docent estatal.

.- Penalització econòmica als col·legis privats, tot exigint-los que pagassin doble matrícula: una al col·legi i l'altra

a l'Institut.

.- Radical privatització del Seminaris conciliars, que foren reduïts a cases de formació exclusivament eclesiàstica. (214)

El mateix A. Heredia considera aquesta operació múltiple i heterogènia, (215) amb bastants contradiccions, perquè per una banda es pretenia aminorar la incidència dels clergues al sistema escolar, si bé, "el clero tendrá también sus escuelas", (216) malgrat haguessin de servir només per formar els futurs clergues. Però per altra banda, els col·legis religiosos, els no seminaris, es veren sotmesos al control estatal amb pressions administratives i econòmiques, el que va suposar perdre part de la seva capacitat de convocatòria. Però aquestes dificultats no foren cap entrebanc per fer que el canvi fos estructural i significàs la pèrdua del seu prestigi a les capes més influents de la societat.

Al mateix temps els col·legis privats s'havien d'adaptar a la legislació dels establiments estatals i en el cas de la segona ensenyança depenien dels Instituts de l'Estat.

D'aquestes circumstàncies cal assenyalar que, per les implicacions socials que tenien alguns centres religiosos en la corresponent retirada de subvencions, es veren obligats a suprimir la seva gratuïtat. (217)

També podem considerar que la política educativa no era aconfesional, donat el paper socio-polític que l'Església havia jugat, a més de que la tolerància sobre la religió catòlica era prou marcada, al manco des del punt de vista de certes normatives legals, que anaven dirigides a salvaguardar la religió, la moral i els bons costums. Un exemple clar d'aquesta circumstància és la llei de José Pidal, d'abril de 1845 sobre atribucions dels Governadors civils per "reprimir y castigar todo desacato a la religión, a la moral o a la decencia pública". (218)

Fins i tot cal recordar que a 1845 es va firmar un conveni entre les Corts i Roma, (219) en el que es deia, en el seu article 1er: "La religión católica será exclusivamente y para siempre profesada en los dominios de la monarquía española". Es deixa molt clara i sentenciada la línia oficial del pensament dels homes d'estat.

Però vegeu a continuació el seu article 2on, que deia:

"Para la educacion del clero se establecerán en cada diócesis seminarios bajo la direccion de los obispos, los cuales tendrán el derecho exclusivo de vigilar la instruccion religiosa de la juventud en las escuelas públicas". (220)

Al respecte Jaume Balmes creia que:

"Tocante a la vigilancia de la instrucción religiosa de la juventud en las escuelas públicas, tampoco comprendemos a quien pueda pertenecer, sino a los puestos por el Espíritu Santo para regir la Iglesia de Dios. Si se levantan dudas sobre la ortodoxia de la instruccion religiosa en las escuelas, ¿quién deberá resolverlas sino los obispos? ¿Se querrá

que este derecho corresponda al consejo real, que quizás contará en su seno dos o tres obispos, y tal vez ninguno? Hablar de la posibilidad de que este o aquel obispo abuse de sus facultades, o se engañe en el juicio que sobre determinados puntos de enseñanza religiosa, es no decir nada". (221)

Segurament, aquestes mesures i les que segueixen en aquest conveni, pels ulls dels liberals conseqüents resultaven una claudicació a la pressió del poder eclesial, però pels moderats volien significar un punt de conciliació entre els dos poders.

El procés de secularització per tant no era tan radical com volia fer veure A. Gil de Zárate, ja que el seu moderantisme no li permetia avançar en la defensa de les llibertats individuals al marge de l'intervencionisme estatal, ni al marge de les pressions psicosocials del tradicionalisme moral que es vivia. Havia de garantir la continuïtat de la moral cristiana, no tan sols a l'escola sinó al carrer per aconseguir l'equilibri social i polític suficient per garantir la governabilitat i el consens social.

També, amb aquesta actitud es distanciaven dels postulats dels liberals més radicals. Era una estratègia política que els hi va sortir rentable durant deu anys. La reforma constitucional de 1845 és un reflex d'aquesta estratègia política, ja que és una de les millors expressions del pensament moderat. (222) Era la manera de superar l'herència legislativa dels liberals més radicals de la Constitució de 1837.

En relació a la confessionalitat o no del poder establert, representat pels moderats, "La Exposicion", dirigida a Sa Magestat pel Ministre Pedro José Pidal, és molt clara:

" ... el primero, si se entiende á lo que exige una educacion perfecta és el de la moral, de los deberes del hombre y de la relacion católica; pues sin la religion, sin que se labren desde la niñez sus sanas doctrinas desde el corazon del hombre perdidos seran cuantos esfuerzos se hagan para cultivar, su entendimiento ..." (223).

Com es veu, no queda cap dubte de la voluntat de part del poder de mantenir la confessionalitat al sistema educatiu, malgrat la reforma dels estudis de Teologia i:

"Reducir la enseñanza de la teologia á lo que exigen la naturaleza y objeto de esta ciencia divina; desterrar de las aulas muchas cuestiones puramente escolásticas para explicar con mas amplitud y estudio los misterios de nuestra fé; procurar que el estudio se haga en sus verdaderas fuentes, que son la Sagrada Escritura, los Concilios y la tradicion, y disponer las materias segun el órden mas lógico, natural y metódico, tales son los principios que para el logro de tan importante objeto se han conseguido." (224).

Vegeu també la concreció d'aquesta reforma a l'articulat del Pla de 1845, per exemple l'article 69, que diu: "El estudio de Teología podrá hecerse en las Universidades o en los Seminarios Conciliares".

Preteñ regular, d'una manera eclèctica, aquests estudis, tot donant l'oportunitat als seminaristes a cursar estudis de Teologia, encara que amb alguna restricció. Inclús a l'article 73 es deia:

"En las demás Universidades de Barcelona, Granada, Salamanca, Santiago y Valencia hará las veces de

Facultad de Teología el Respectivo Seminario conciliar; y no obstante lo dispuesto en el artículo 71, obtendrán la incorporación de sus estudios todos los que en él cursaren, sean o no externos". (225)

Em sembla que aquest articulat ens reflecteix una manifesta voluntat de tolerància religiosa, malgrat l'intervencionisme estatal que també es deixa caure en aquest Pla d'Estudis, text legal moderat per excel·lència.

L'educació havia d'esser l'element conciliador de la mala consciència que tenien els liberals, però també en els seus plantejaments es detectava un cert confusionisme i una voluntat de conservar una moral estrictament secular o laica.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

ELS PLANTEJAMENTS DEL SISTEMA
EDUCATIU ALS INICIS DE L'ESPANYA
LIBERAL. (1833-1857).

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS
SERVEI DE BIBLIOTECA I DOCUMENTACIÓ
C/ Miquel Marqués, 10 - 07015 PALMA DE MALLORCA (IB)

TOM - II

BARTOMEU MULET TROBAT
PALMA, JULIOL-1989

2.1.2 El periodisme de l'època com a intent reproductor d'ideologies i mentalitats. Els seus plantejaments educatius. La premsa educativa.

A.- Les publicacions periòdiques i els plantejaments educatius.

Aquesta època és diferent de quan les Societats Econòmiques d'Amics del País publicaven les seves guies, Setmanaris econòmics, etc. Ara, les publicacions periòdiques són part de la cultura que intenta transmetre unes ideologies i mentalitats per incidir en els grups socio-polítics d'ideologia pròxima. Aquestes publicacions proliferen, i això ens fa considerar que el segle XIX fou de gran importància per al periodisme, no tan sols en el que es refereix a la transmissió de noves idees, sinó que significava una eina culturalitzadora i d'informació bastant ideologitzada.

Per tenir una visió global del seu significat, cal aprofundir al llibre de Maria Cruz Seoane: Historia del periodismo en España. 2.El siglo XIX, (226) o el de Pedro Gómez Aparicio: Historia del periodismo español. (227) La premsa espanyola del segle XIX és una de les millors eines per comprendre els moviments de les idees, els problemes socials i polítics, el desenvolupament econòmic, a més de les convulsions, enfrontaments i conflictes que es plantejaren.

L'obra col·lectiva: Prensa y sociedad en España. 1820-1936,

ens indica, a la presentació, les dificultats metodològiques que troben a l'hora d'analitzar la premsa del segle XIX. (228)

Resulta imprescindible per fer un seguiment de la premsa madrilenya el catàleg publicat per Eugenio Hartzenbusch: Apuntes para un Catálogo de periódicos madrileños desde 1661 al 1870, (229) no tan sols per situar la investigació cronològicament, sino' pels elements indicadors que ens ofereix, i pel testimoni que ens presenta del moment que ell en va esser un destacat actor.

Per posar un exemple de les característiques de les seves presentacions, podem fer una referència a la que ens fa de l'Eco del Comercio..:

"Madrid, primeramente en la imprenta del Eco del Comercio; después de otras, y a lo último en la de J.Boix, 1834-49. -Diario.

Pr. el 1º de Mayo de 1834; el 1º de Julio del mismo año era de 0m,376x0m,270; ...No se publicó desde el 9 de Febrero de 1844 hasta el 24 de Abril del mismo año. El 1º de Diciembre de 1846 creció el Eco del Comercio á 0m,503x0m,344, con cuyas dimensiones, poco más o menos, cesó en 11 de Diciembre de 1849.

El Sr. D. Angel Iznardi fundó este diario progresista, cuya dirección estuvo bastante tiempo encargada el Sr. D. Francisco Mendialdua. Redactaron en él, según mis noticias, los señores:

Aillón (D. Mateo); Alonso (D. Juan Bautista); Bona (D. Félix); Caballero (D. Fermin); Castañeyra (D. Ramón de); Collantes y Bustamante (D. Antonio); Corradi (D. Fernando); Diaz Ilarraza (D. Manuel); Fuente Andrés (D. Manuel); Calvez Cañero (D. José); Labrador (D. Francisco); López (D. Joaquin María); Meca (D. Juan); Moya (D. Francisco Javier); Parreño (D. Florencio); Ramírez Arcas (D. Antonio); Verlanga (D. Fermín).

He visto un Suplemento del Eco del Comercio, que principió el 16 de Mayo de 1844, y vivía aún en 4 de Mayo de 1845: era satírico político con ocho páginas de 0m,187x0m,124". (230)

Com sabem l'Eco del Comercio era un dels periòdics

més liberals, i va esser molt crític amb els corresponents governs, i això no ho podem deduir de les paraules de presentació d'Hartzenbusch, però si que ens serveixen com a punt de partida per la nostra investigació, ja que també hi ha dades que necessiten comprovar. Per exemple el director pareix que era Fermín Caballero, no Francisco Mendialdua. (231)

Pel que fa referència a la premsa a Catalunya, cal recordar un estudi bastant complet i que resulta imprescindible pel que fa referència a la premsa de vuit-cents; aquesta és l'obra de Miquel Vergés: La premsa catalana del vuit-cents, primera part (1801-1874). En aquesta obra ens presenta l'evolució de la premsa catalana del segle XIX en els següents períodes: 1r. període fins a 1843: "Les primeres manifestacions del periodisme català vuit-centista no obeiren cap esperit de renaixement. L'ur existència no tingué altre valor que el de testimoniar el conreu de la llengua escrita..." (232)

El segon període de 1843 a 1865: "Ben poc després dels primers assaigs de represa de la poesia catalana amb un clar disseny de perfeccionament literari i lingüístic, nasqué el periòdic que podem considerar com a iniciador de la llarga llista de la premsa del renaixement: Lo Verdeder Catalá. Dos anys més tard, Josep Nicasi Milà de la Roca feia aparèixer el calendari o pronostich català..." (233) És l'etapa que es sol qualificar de provincialista dins l'evolució cap al nacionalisme català posterior.

Es una altra forma de presentar-nos la premsa del vuit-cents distinta a la d'Hartzenbusch, més comentada i manco descriptiva.

Les primeres publicacions escrites en català són més bé humorís-

tiques i polítiques que literàries. "Lo pare Arcàngel" és el primer periòdic escrit totalment en català (25 d'abril de 1841) el mateix any que es renoven els ajuntaments i les diputacions a través de les eleccions, on el tema principal serà la defensa de la indústria catalana.(234)

"Lo pare Arcàngel" és un fullet de vuit pàgines (173mmx100mm). Aquesta revista presenta la seva editorial en forma de sermó, tot representant els interessos del sector més moderat de la política catalana.(235)

Pareix esser que la data d'arrencada de la premsa espanyola es produeix a partir del gener de 1834 amb la firma del decret de llibertat d'impremta duita a terme per Javier de Burgos, de les restriccions que plantejava al seu articulat.(236) Vegeu "El Vapor(1833-1838), El Eco del Comercio(1834-1849), El Guardia Nacional (1835-1841), La Abeja (1834-1836), etc., vers 1837 existien, només a Madrid, vint-i-set periòdics i revistes.(237) Data que coincideix amb l'aprovació de la llei d'impremta de 22 de març de 1837, que va tenir molt diversa aplicació segons qui estàs al poder, moderats o progressistes. (238)

Per altra banda segons ens indiquen Isabel Segura i Marta Selva, a: revistes de dones, amb la seva "Aproximació a l'estudi de l'evolució de la premsa de dones (1845-1935)": "Es obvi que el panorama que es presenta a la premsa femenina als segles XIX i XX no és aliè a totes les influències polítiques i econòmiques que marquen el funcionament característicament sincopat de la societat catalana."(239)

Cronològicament aquestes autores ens situen la primera revista adreçada a dones a 1845 amb el "Pensil del bello sexo. Coleccion de poesias, navelitas, biografias, ...", taix la direcció de Victor Balaguer i amb la col.laboració de Dona Carolina Coronado, Dona Amalia Fonollosa, Dona Manuela Cambroner, etc. Es tracta d'un recull de poemes i fulletons de moda a l'època a la premsa periòdica en general. Ja que les mateixes autores no la consideren publicació periòdica no l'analitzarem com a tal. Però l'hem de veure com una aportació als plantejament morals de millorament de la condició de la dona dins la línia de Mañe i Flaquer. (240)

En definitiva, com a la primera revista adreçada a les dones publicada a Barcelona, és "La Madre de Familia" apareguda l'any 1846, i dirigida pel cabetià i inventor Narcís Monturiol. (241)

Per oferir una visió de conjunt, podem afirmar que amb les polèmiques polítiques que es viviren a partir de la dècada ominosa, el periodisme va perfeccionar-se d'una manera bastant accelerada. Les publicacions periòdiques a partir de 1835 adquireixen un aspecte ja semblant als de l'actualitat. Al respecte, Mª Cruz Seoane ens diu:

"... El tamaño, la distribución de secciones, la confección, la aparición del anuario comercial ...hacen de los periodicos como El Español o El eco del Comercio, no ya un antecedente, sino un antepasado directo de los nuestros. Los emigrados de 1823,

que regresan tras la muerte del rey, y que van a marcar el estilo de la época en periodismo y política, han aprendido mucho en sus años de exilio de la muchísimo más avanzada prensa inglesa y francesa y traen esa experiencia, así como el romanticismo, en sus equipajes. En 1836, con el Semanario Pintoresco, hace su aparición la revista ilustrada de divulgación y entretenimiento, con lo que se completa el panorama de esta prensa adulta y moderna". (242)

Els elogis no poden esser millors, però també és veritat que les forces polítiques i ideològiques utilitzaren la premsa per catapultar els seus plantejaments, i això va possibilitar una dinamització del sector bastant important.

En el cas de la premsa catalana el símbol és present a "El Vapor", per haver publicat "L'oda a la Pàtria" d'Aribau, que fou i és considerada el punt de partida extern de la Renaixença. Aquest esdeveniment es va dur a terme el 14 d'agost de 1833. (243)

Malgrat la importància d'aquest fet històric, a nosaltres "El Vapor" ens interessa per altres aspectes, més directament lligats a l'educació i la moralització dels individus dels que més endavant parlarem.

Una altra publicació barcelonina que els interessa recordar el "El Guardia Nacional", que es va publicar a partir de 1835, i que el 1836 va absorbir "El Vapor" per dificultats econòmiques. "El Guardia Nacional" fou polèmic, entre altres aspectes, per les seves manifestacions en favor de la llengua catalana, malgrat altres consideracions que haurem de fer posteriorment. (244)

"El Vapor", periòdic subtitulat "Periodico mercantil, político y literario de Cataluña", se va començar a publicar dia 22 de març de 1835, tal com ens indica Mre Cruz Seoane, amb una periodicitat trimestral. (245) És representatiu de l'esperit romàntic d'un sector radical del liberalisme català. Recordem, per exemple, que aquest periòdic va ésser el que va publicar "l'Oda a la Pàtria", com hem dit abans.

"El Vapor" que va néixer baix la protecció del governador civil de Barcelona, a uns moments en que interessava que els liberals barcelonins acceptassin Isabel II com autèntica hereva del trono de la monarquia espanyola, paulatinament es va convertir en una publicació de caire republicà i, fins i tot, socialitzant.

Sinó, recordem el següent article, que es presenta d'aquesta manera: "Juzgamos digno de publicidad el siguiente artículo escrito por un proletario", (246) que pretenia manifestar les seves opinions sobre l'educació i expressar el seu punt de vista sobre els vicis de la Instrucció, especialment en comparació en la situació viscuda a França. (247)

Quan parla, de la seva idea d'il·lustració ens diu:

"... Como desde que estoy en el mundo oigo repetir sin cesar que la difusion de las luces, la ilustracion es la verdadera causa del bien, y veo que este se aleja segun subo en años, he llegado a sospechar, y á creer despues del examen que á la palabra ilustracion no unimos todos la misma idea. La ilustracion á mi ver consiste no tanto en el número de ideas cuanto en la exactitud de ellas: -llamo ilustrado al hombre que posea, por ejemplo, veinte ideas exactas, y charlatan al que tenga ciento erróneas: en este

sentido es como vengo en que la ilustracion es madre del bienestar". (248)

Pensa que els conceptes aplicats a la divulgació de de l' escoliarització són equivocats, segons les dades que té de la Instrucció pública a França, ja que "se pretende santificar el principio por el cual es imposible dar educacion á la gran mayoria del pueblo". (249) Pensa que no són escoles que falten, ja que, referint-se a França, "porque los mismos departamentos donde las hay, la gran mayoria de individuos no acuden a ellas." (250)

Creu que si es digués el que realment passa resultaria que:

"... la totalidad está perpetuamente destinada á la ignorancia, entonces caerian por tierra esas reputaciones colosales, esos miembros de la academia de las ciencias, esas usurpadas celebridades. Por lo mismo, y porque la experiencia nos lo enseña no es de esperar en semejantes hombres la docilidad necesaria de estudios, que condujera á enseñar el modo de enseñar á todos la instruccion que les falta". (251)

Ataca tant la Instrucció pública com la privada, perquè fins al moment les crítiques anaven a la situació de la pública, però, a partir d'aquestes línies, pensa:

"...En cuanto á la privada es cosa muy diversa. para ella se establece otro dogma tan acatado como el que acabo de combatir, y con tan fatales consecuencias. dícese que el padre es el preceptor natural de el hijo, y enseguida queda entregada la multitud naciente á la direccion de la multitud ignorante: la fuerza brutal se contituye en guia de las bases de la ilustracion, de la capacidad orgánica; así sus preceptos no amiten réplica; la fustigacion por un lado, la confusion y el misterio por otro afianzan

la instruccion que se da; mas esto no pueda ser sin lucha entre la debilidad y la fuerza, sin ardid, la mentira por un lado, violencia por otro. Los resultados deben ser conformes con los medios empleados, y así son". (252)

Com a conseqüència de tot això, aquest articulista considera que la voluntat dels joves sempre està oposada a la dels pares, ja que:

"... esta se halla en oposicion con la naturaleza que nos da facultades para usarlas y desenvolverlas, no para reprimirlas y aniquilarlas. Si no es culpa de la juventud, al contrario si de un deber suyo, porque se siente irresistiblemente impulsada á ello, defenderse de la tiranía de sus mayores, no puede emplear otros medios que el ardid y las mentiras, ¿Seran de su cuenta los males que se originan? Tampoco lo será de sus padres porque se les ha hecho tomar por verdades lo que es una pura falsedad. Los directores de la opinion son pues los verdaderos criminales; ellos son la causa verdadera de los desastres que experimentamos". (253)

La ignorància es veu reproduïda d'edat en edat, la brusquedat és contrària a la graduació, en definitiva els fills tenen diferents inclinacions que els pares, i per això és difícil la compenetració.

En definitiva l'alternativa que es proposa és l'educació integral:

"... esto es material e intelectual; una medida que satisficiera á todas las capacidades francesas ó españolas, pasadas, presentes ó futuras, tal como seria la transmision de conocimientos segun la naturaleza.

Bien veo que en el régimen actual es cosa imposible; que seria fatalísimo destruirla antes de haber construido otro nuevo pero así sea, ¿habremos de continuar confián la direccion de los pueblos á los que nos han traído á este estado, á los que quieren

aun hacernos creer que siguiendo sus consejos seremos felices? No; nuestra confianza debemos darla al que nos señale de un medio claro, positivo, el medio por el cual todos gocemos del fruto íntegro de nuestro trabajo. esta es la piedra angular de nuestro edificio, sobre ella reposará la educacion de todos. ¿hasta dónde podrian llegar los conocimientos humanos si la sociedad no dejara pasar a oscuras los ingenios que, como Newton, Laplace, crea la naturaleza a cada paso? Pero es necesario un conjunto de circunstancias fortuitas para que tales hombres lleguen hoy á desenvolver talentos" (254)

"El Vapor va esser un d'aquest periòdics que, malgrat no canviàs el seu encapçalament inicial, si que va evolucionar ideològicament. (255) L'etapa més radical va esser la dirigida per Pere Felip Monlau, demòcrata que solia reproduir articles d'"El Español". Aquest és el periòdic que va publicar aquell article titulat: "Libertad, Igualdad y Fraternidad", (256) que després fou reproduït a "El Vapor": "Política y Sociedad" el 8 d' abril de 1836, a on s'apel.lava a la unitat dels pobles i dels treballadors, en contra dels opressors. (257)

Entre 1836 i 1837 "El Vapor" fou introductor de les idees del socialista utòpic Saint Simon, baix el pseudònim de José Andrew de Covert-Spring, del que Mª Cruz Seoane ens indica:

"...Bajo este seudónimo se ocultaba, según Maluquer de Motes, la figura del médico periodista barcelonés Pedro Felipe Monlau. Sin embargo, para Vicens Vives, Romeu y Oller, Elorza, Tuñon de Lara, ..., Covert-Spring no era otro que José Andrés de Fontcuberta. Tanto Monlau com Fontcuberta colaboran en periódicos progresistas de Barcelona y dirigen sucesivamente El Vapor en 1836. Más radical Monlau, fundará en la época esparterista un diario democrático, El Popular, mientras que Fontcuberta pasará a las filas del moderantismo a principios de 1837". (258)

Després d'aquí "El Vapor" es passa al moderantisme, al igual que "El G. Nacional", i són substituïts per "El Constitucional", més progressista, (259) contrari als "ayacuchos" d'Espartero.

Però si retornam a "El Vapor", una vegada fet un repàs a la seva trejectòria inicial, ens trobam amb altres articles de "El proletario". Per exemple, aquest del 19 de novembre de 1835 considera el treball com a primer element de la producció, però la seva rentabilitat ve determinada pel menor o major grau d'intel·ligència, i tracta la ciència com un element de producció que ajuda a obtenir resultats més positius, un treball ben dirigit serveix per obtenir uns productes útils i més abundants. (260)

Defineix el capital com un altre element de producció, conseqüència de l'acumulació del treball. Defensa la màquina com un instrument necessari per aconseguir aquesta acumulació. (261)

"El Proletario" diu, doncs, que tres són els elements de la producció:

"...el treball, la ciència, el capital; tots hi concorren, qualsevol que manqui anul·la el fruit, i per consegüent, per tal que el fruit sigui distribuït equitativament, és indispensable que hi hagi un repartiment entre tots tres proporcional a la importància de les funcions de cadascun. Si el capital representa vint dies de feina, la ciència deu i el treball cinc, i que cadascun en prengui la part que li correspongui". (262)

I després de fer un repàs als inconvenients i les desigualtats que genera el sistema que descriu, per una mala aplicació,

de la que no culpa els capitalistes, sinó els servilismes dels homes de ciència, i en defensa dels treballadors, que "en llur ignorància només segueixen l'impuls que reben" (263), continua fent aquesta indicació radical:

"...Són els savis, doncs, els qui ens han perdut en llurs falses doctrines. Recorrem-hi; en totes les classes hi ha homes generosos en els quals l'amor a l'ordre i a la justícia és superior a llur pròpia existència, que diguin si és necessària la il·lustració perquè qui tenguí fam alci la mà per prendre el pa que si li presenta, perquè prengui la capa qui té fred; perquè s'acosti després al seu consemblant i li abelleixi la seva companya, ...Si això és així, que codemnin aquestes teories regnants de benestar, semblants a un miratge d'Egipte, les quals, d'error en error, ens van menant Déu sap a on, i que ens portin a allò que és positiu per tal de donar-nos pau, sense la qual no cal esperar res". (264)

A continuació ve la resposta referida al tema concret de l'educació; la va dur a terme el dia 18 de desembre de 1835.

Però ja l'hem presentat a les pàgines anteriors per haver considerat que eren el nucli de la present anàlisi. Sabut és que varen esser, en el seu conjunt, els articles d'"El Proletario" que varen provocar la polèmica, afectats els interessos de la burgesia barcelonina, i acabà amb la primera etapa del periòdic, que es va haver de fusionar amb "El Guardia Nacional", que s'havia convertit amb el seu vigia. Després ja va sortir amb el nom de "El Nuevo Vapor" i dirigit per Andreu Fontcuberta. Es produí la seva desaparició definitiva per la intervenció, a 1837, de l'esmentat Fontcuberta a les bullangues de 1837. (265)

El tema de la moral també interessava a "El proletario", lligat a la justificació del treball, en contra de l'ociositat, que considera com a la mare dels vicis. (266)

Des d'aquest punt de vista, "El Proletario" pensa, segons figura a "EL Vapor" del 27 de gener de 1836, que:

"...el benestar engendra l'acció, la indústria, el treball; perquè benestar és el complet exercici de les facultats que Déu ens ha donat. Poseu davant un individu el treball repugnant, i l'empenyeu a l'ociositat; presentau-li el treball agradable, i l'arrosegareu a l'acció. Penseu ara si són gaire plaents les feines que formen la producció i direm amb veritat que el caràcter de la indústria, en la societat d'avui dia, és repugnant". (267)

Realment, malgrat les contradiccions que trobam a aquest autor, la crítica era feta unes vegades indirectament i d'altres més directament però, en definitiva, crítiques a l'estat de les formes de producció industrials vigents a l'època, i qualificades de dubtosa moralitat.

Es manifesta en contra del treball desagradable i alienador, i considera que la societat n'ha d'oferir noves formes d'organització per aconseguir que es dugui a terme dins el que ell anomena: família harmònica, a on l'home podria exercitar-se lliurement en qualsevol ocupació de la societat, i l'home "serà lliure de fet i de dret, el seu interès estarà en conseqüència amb l'interès comú", (268) i tot seria més fàcil. Però la qüestió que aquí ens interessa és com planteja el seu concepte de moral. "El Proletario" ho fa a partir del precepte diví: "que mana estimar Déu sobre

totes les coses i el proïsme com a tu mateix", i:

"...Considerem que si això es mana és perquè es pot fer, i per fer-ho, què ens recomana la moral? refrenar les passions; i s'ha entès que la manera de refrenar-les és combatre l'aïllement, directament: però no s'aconsegueix l'objecte". (269)

Condemna els vicis, que desvien la intensitat en la que es poden dur a terme les accions humanes, i proposa refrenar les passions dins la família harmònica per aconseguir una veritable convivència humana de respecte al proïsme. Però no preten arribar a solucions, sinó a plantejar la problemàtica per despertar la curiositat, per així no combatre pus allò ja establert i lluitar per aconseguir un model de vida nova. (270)

Volia obrir camins d'esperança per aconseguir un model de convivència social d'acord amb una moral que, al mateix temps que l'home es realitzàs, enriquis la comunitat amb les seves aportacions, dins un ambient harmònic i agradable, i a on cada un complís les seves funcions sense sentir-se alienat.

Com a resultat dels incidents ocorreguts a Barcelona, deguts a l'incendi de la fàbrica de teixits Bonaplata, ens presenta una conclusió per defensar l'ordre natural de la convivència:

"...Sí que ho són l'organització d'una família, model que atragués la voluntat general; sí que ho són la possibilitat d'organitzar-la no tan sols en els principis sinó en qualsevol individu poderós, en qualsevol companyia d'homes rics. Aquest sol argument hauria de remoure el ànims per a inclinar-se tan sols a aprofundir el fons d'una qüestió tan important".(271)

A més dels escrits d'"El Proletario" que ens interessen com a reflex de la seva mentalitat i ideologia tot considerant la llibertat com un "gènere de religió", (272) hi ha afirmacions en favor de la igualtat:

"... significa el contrari dels privilegis i monopolis, significa que cada home té una missió a complir segons la seva organització intel.lectual i moral". (273)

La igualtat cal que serveixi per aconseguir l'emancipació de les classes productores, servidores d'una aristocràcia tan inútil com il.legítima. (274) La igualtat és la fiança de la llibertat i de la fraternitat; només els opressors són estrangers. (275)

Aquestes paraules resulten molt significatives per comprendre la voluntat de qui les escriu, en defensa de les classes productives, d'una idea de convivència més igualitària que pugui fer que el poble aconseguixi els beneficis de la instrucció i de la civilització. Entén que el Govern ha de potenciar una millorança de la condició del poble, tant física com moral, o intel.lectual i:

"Quan arribi el moment en que la moral general del poble tingui la instrucció reservada avui dia a alguna classe privilegiada, quan les ciències, la indústria, la poesia, la moral hagin esdevingut tan populars com ho és la misèria actualment, llavors podrem tenir un xic de fe en la sobirania del poble, perquè aleshores hi haurà un poble que tindrà voluntat". (276)

L'any 1836 ens trobam a l'etapa més progressista

a "El Vapor", i insta el proletariat a la movilització, vegeu sinó aquesta afirmació contundent: "No! Els proletaris no restaran apàtics i ambrutits enmig del moviment general dels ànims", publicada el 14 de juliol de 1836. (277)

Se'ns fa una defensa de l'igualitarisme amb l'abolició de tots els privilegis, amb l'estimació més enèrgica pel progrès humà. Políticament, demana el sufragi universal i la completa emancipació de les masses. (278)

El 29 d'agost es demana una igualtat possible, "és un dret igual al desenvolupament de llurs facultats físiques, intel·lectuals i morals", a on també és diu que:

"La nació ha de facilitar a tots els ciutadans iguals mitjans d'obtenir aquest desenvolupament sense cap de les distincions que han donat fins ara el naixement i la riquesa; però un cop adquirit el resultat, segons els dots que la natura imprimeix en cada individu, ha d'ésser-hi col·locats segons el fruit que haurà produït llur educació a la pàtria; de manera que la recompensació més gran sigui deguda al qui domini mostres de més intel·ligència i d'un treball més fecund". (279)

És una referència clara a la igualtat d'oportunitats que modernament s'ha reivindicat. Plantejament que, a la societat d'aquell temps devia parèixer exagerat i excessivament socialitzant. Ara bé, també es creu en una **aristocràcia** basada en el talent i el treball, i s'haurà de compensar sobradament el treball productiu i útil a la comunitat. (280) Per això el futur dels pobles és en el desenvolupament moral, científic i industrial, segons ens indicava A. Fontcuberta el 14 de febrer de 1837, progrés fonamentat en l'associació dels pobles

i dels individus.

És evident que els plantejaments d'"El Vapor" fins al 1837, són eminentment socials, i insisteix en la millorança intel·lectual, física i moral dels treballadors, i es manifesta a favor de la superació del despotisme il·lustrat amb la instrucció dels proletaris. Posar la sort de l'Estat en mans d'un poble sense instrucció, és anar endarrerits en la marxa de la civilització i del progrés.

És una lluita pel progrés del poble, un poble amant de la llibertat i del progrés, il·lustrat. En definitiva una lluita per una millora social, política, cultural i econòmica.

Per fer un balanç del que va significar "El Vapor" i les seves contradiccions, cal recordar els comentaris que ens fa en aquest periòdic Ollé i Romeu sobre la influència de dos socialistes utòpics com Fourier i Saint-Simon. La influència de Fourier es produeix en les col·laboracions d'"El Proletario":

"Des del punt de vista ideològic en els cinc articles del "Proletario" hi ha resumits alguns dels principis teòrics de Fourier. El "Proletario", com Fourier, no fa cap atac contra la propietat. En canvi critica la industrialització capitalista perquè origina la misèria de la classe obrera, i provoca la lluita de classes. Igualment que Fourier, no demana una

socialització dels bens de producció, sinó una redistribució més equitativa dels beneficis, entre el capital, la ciència i el treball". (281)

Però el que ens interessa més directament a nosaltres és la referència concreta a l'educació, que coincidia amb Fourier amb el plantejament d'una educació integral, amb una concepció naturalista del desenvolupament individual. És a dir que la formació intel·lectual i material que cal que rebi l'home ha de dependre de la seva capacitat individual i la societat ha de possibilitar el desenvolupament de cada individu d'acord amb les seves característiques naturals.

De totes maneres les Teories d'"El Proletario", no eren del tot compartides pels responsables del periòdic, al manco públicament, pels problemes que causaven les seves crítiques a la industrialització capitalista. (282)

La influència de Saint-Simon es du a terme a través de Fontcuberta, per la seva postura crítica davant el sistema de producció vigent a la seva època. Defensa un nou sistema d'organització econòmica; ja hem vist com "El Vapor" critica els privilegis de les classes ocioses. Però Fontcuberta acabaria per esser un ideòleg del partit moderat a partir de 1837.

Segons el mateix Ollé i Romeu, a partir d'aquest moment, i malgrat la possible participació de Fontcuberta al periòdic, la influència Saintsimoniana a "El Vapor" es redueix a proposar millores de treball i educació pel proletariat. (283)

Un diari que podem també catalogar com inicialment liberal radical és "El Guardia Nacional", publicat a Barcelona, amb una trajectòria molt semblant a la d'"El Vapor" i pels mateixos anys. Però tenc més coneixement del periòdic quan comença el seu procés cap al moderantisme, des de 1836 fins que a 1839 ja té una ideologia marcadament moderada.

Una de les primeres vegades que es deixa notar el seu decantament de cap a postures més moderades és quan, el 3 de gener de 1836, publica l'article titulat: "Impugnaciones a la noticias estudiadas en otro periódico , en el artículo del Proletario", (284) i l'1 de febrer de 1836, amb l'article: "Contra las doctrinas del artículo llamado del Proletario", (285) que són dos articles publicats a "El Vapor", que encara mantenia les seves tendències d'ideologia democràtica i anti-reformisme liberal.

De resultes d'aquesta polèmica "El Vapor" va haver de moderar les seves postures, i el mateix Felip Monlau escrivia paraules com si no estàs en la línia de "El Proletario". Per exemple, Monlau, en lloc de postular un enfrontament amb la burgesia afectada pels succeïts de la revolta de 1835, ofereix solucions més col.laboracionistes amb els capitalistes: elevar la condició humana i social dels proletaris i la classe obrera en general mitjançant la instrucció i millorament de les condicions econòmiques, amb possibilitat de participació en l'industrialització a través de l'estalvi i la participació als interessos dels beneficis. (286)

"El Guardia Nacional" durant l'any 1838 publica diversos articles sobre temes relacionats amb l'educació, que ens interessa comentar, una vegada ja fusionat amb "El Vapor" i defensor clar del moderantisme des de 1837.

El 24 de gener de 1838, "El Guardia Nacional" publica un article titulat: ¿Qué es la educacion?, (287) signat per S. i que probablent fos l'Editorial, perquè la secció estava encapçalada pel títol: "El Guardia Nacional". Aquest article comença així:

"Parece esta una pregunta muy sencilla y facil de responder, pero los que asi piensan se verian apurados para darle una solucion correcta. El hombre, en un pais libre, necesita tres clases de educacion, una que le habilite para el oficio ó carrera que haya de seguir: esta es la educacion profesional; otra que le haga conocer sus obligaciones como hombre y ciudadano, será la educación moral y política, y por último una que le enseñe sus deberes hácia la divinidad y fin para que fué creado, esta es, educacion religiosa". (288)

A continuació ens fa una sèrie de reflexions que intenten equilibrar la que seria, per ella mateixa, una definició estrictament utilitarista, amb una d'espiritualista, per arribar a defensar una definició d'educació justificadora d'un pensament a mig camí entre les dues, que els venia molt bé per no ferir susceptibilitats, ni era totalment tradicionalista, ni era revolucionària, però tenia molt de conservadora.

A "El Guardia Nacional" es plantejava aquestes reflexions a partir de:

"Ahora bien, lo que es para el hombre es aquello que tiene mas directamente á promover su felicidad, es tan palpable que hasta repetirlo parece trivial. Sin embargo se toma generalmente la voz útil, en un sentido muy diverso, aplicándola no á lo que puede hacer al hombre verdaderamente dichoso, sinó a aquello que le proporciona dinero, y bajo este principio se considera la educacion profesional com la mas necesaria, murmurando del tiempo empleado en las otras, especialmente si ocasionan la menor distraccion en el estudio de lo que se tiene por verdaderamente útil, esto es, lo que proporciona al hombre los medios de subsistir". (289)

Però en aquest primer plantejament hi troba un inconvenient clar per justificar el que ens presenta a continuació, que hom pot esser un professional molt útil i seguir essent un ignorant, o fins i tot esser un miserable o un pervers.

I després d'assenyalar una sèrie d'inconvenièts propis de la vida en societat i de la professió, ens vol fer notar que:

"...Lo que nos enseña pues a emplear bien el tiempo tanto en la sociedad como en el trabajo, no es la educacion profesional sino la general. Esta es la educacion indispensable á toda clase de personas; la que enseña al hombre en primer lugar sus deberes para con Dios y con sus semejantes, que forma sus principios y carácter acostumbándole á pensar en los demas y no siempre en sí mismo..." (290)

És a dir, l'educació ha de fer, segons "El G. Nacional", homes d'ordre, bons ciutadans i bons patricis, "inspirandole respeto y obediencia á las leyes", això si es pensava que s'havia de contribuir a que les lleis resultassin el màxim de perfectes. Un punt que podria esser considerat educador perquè a la participació parlamentària s'atendís

el benestar general, però perquè cada classe social estàs en el lloc que li corresponia.

Sense estridències, sense sortir del botador, és la filosofia del bon sentit:

"... El buen sentido y rectitud de principios auxilian eficazmente al hombre en el buen desempeño de la profesion, pero su habilidad en cualquiera de ellas no le hará mas honrado ni discreto; y no solo deben ser consideradas la bondad y la discrecion como las cualidades mas útiles y apreciadas del jénero humano, sino que son artículos de que nunca puede haber demasía. Ni la abundancia ni la competencia podrán disminuir su valor, por la inversa, cuanto mas se jeneralicen tomarán mas estimacion por que será mayor el número de los que sepan apreciarlas". (291)

La felicitat arriba per la ponderació i el judici en que es duen a terme les coses de la vida, tant si es viu en societat com individualment.

El 18 de febrer de 1838, "El Guardia Nacional" plantejava el tema de la Instrucció Pública, de com organitzar el seu sistema. Cal recordar aquí que aquest any s'aprova, el 21 de juliol, el Pla de S. omeruelos, ministre de Governació del Govern del Comte d'Ofalia (17 de desembre de 1837 al setembre de 1838) de tendència moderada. (292)

L'article d'"El Guardia Nacional" s'inicia amb el següent plantejament global:

"El mayor beneficio que un gobierno puede dispensar á la nacion es la instruccion de la juventud, particularmente entre la clase media y baja del estado; y el mejor medio para conseguir este bien nacional es un sistema uniforme en la enseñanza, con reglamentos sabios para facilitar la asistencia de los jovenes,

y obviar la repugnancia que pueda hallarse en los padres".(293)

A continuació planteja la qüestió en termes comparativistes, com era costum en aquell temps que reflexionaven sobre la necessitat d'una reforma de la Instrucció pública. Aquesta comparació s'incia de la següent manera:

"... La mayor dificultad práctica que se ha encontrado en la Inglaterra y algunos países de Alemania contra el plan de educacion popular, ha sido la parte religiosa, á causa de las diferentes sectas cuyos profesores adolecen de aquel odio anti-religioso, que desgraciadamente resiste los remedios de una sana moral y de una filosofia verdadera". (294)

Posa com exemple excepcional la reforma duita a terme a Prússia que, amb una població de més de set milions de protestants, cinc de catòlics, i un gran nombre de jueus, va aconseguir una reforma del sistema educatiu bastant sòlida i original. (295)

Per què?, es demana l'articulista, aquest pla d'instrucció pública no es podria aplicar a altres llocs com l'Estat espanyol sense provocar enfrontaments religiosos? Era un pla que es va divulgar per Europa, i en el mateix article ens assenyalava que:

"El sistema de instruccion pública en Prusia, ha sido publicado en Paris por el consejero de estado M. Cousin, enviado por el gobierno francés, á Alemania para ecsaminar los varios planes de educacion en el Norte de Europa, y esponer al gobierno el resultado". (296)

A partir d'aquí comença la descripció dels plantejaments que va presentar M. Cousin a la publicació esmentada.

Una de les coses a destacar de les exposades, és que a Prússia a 1819, el seu rei ja havia creat un secretari d'estat titulat com a ministre de la instrucció pública i dels negocis eclesiàstics i mèdics. Una super-intendència s'encarregava dels afers de l'educació nacional, però també dins el mateix sac hi havia: establiments religiosos, escoles mèdiques, institucions de sanitat, universitats, acadèmies, biblioteques, museus, jardins botànics, i tota classe d'establiments dirigits a la cultura moral i intel·lectual del poble. (297)

Aquest Ministeri tenia molta influència eclesiàstica, ja que el seu consell estava format per tres cassos i un era l'eclesiàstic, dominat per membres tant catòlics com protestants, el que garantia una certa pluralitat religiosa. El d'Instrucció pública, estava compost per dotze persones, la major part seculars, això vol dir que també hi havia eclesiàstics. (298)

Aquest consell del ministeri era professionalitzat, diferent al de l'Estat espanyol anomenat consell d'estudis que era honorífic. (299)

També cal destacar la referència que fa a l'organització del sistema educatiu i a les seves corresponents dependències, per exemple diu:

"El reino de Prusia está dividido en diez provincias y cada provincia tiene su universidad, cuyos rectores comunican con el ministro sin intervencion de ninguna autoridad. Para el ramo de educacion hay además en cada provincia una junta llamada consistorio provincial, dividida en tres secciones, todas bajo la direccion

de un presidente supremo: la primera seccion entiende en la instruccion eclesiástica, la segunda en la instruccion popular, y la tercera en todo lo que respecta á la sanidad, en todo lo que respecta á la junta médica. La segunda junta tiene bajo su direccion todas las escuelas de primeras letras y los seminarios de humanidades de la provincia". (300)

Les juntes examinadores eren formades per professors de cada universitat que eren encarregats d'examinar els mestres d'instrucció primària.

La instrucció primària quedava organitzada de la següent manera: cada província es dividia en regències, cada regència en cercles i cada cercle en comunes, que l'articulista assimila a "corregimientos, partidos y parroquias". La parròquia és la unitat bàsica on els mestres han d'aprovar l'examen anteriorment esmentat i on l'inspector és el capellà. Quan el poble és gran, la junta inspectora está formada pel batle, els regidors i el capellà de cada parròquia; També hi ha un inspector de partit que depèn de la corresponent comissió formada per rectors de parròquia i magistrats. A les ciutats hi ha una junta superior presidida per un inspector, i la junta de rectors parroquials no té vot. A les grans ciutats és on el Govern té una incidència més directa ja que anomena directament l'inspector. El ministre ha de rebre informació d'ell referent a primeres lletres i humanitats. Envia informes al consell de la regència, que decideix per pluralitat de vot el que sigui necessari.

L'inspector en cap, nomenat pel ministre, s'encarregava de visitar totes les escoles del ministeri i d'estimular els altres inspectors, les juntes i els mestres. Tot el personal s'ha de comunicar amb ell per qualsevol afer relacionat amb el departament. L'articulista considera l'inspector en cap com a director real de la instrucció pública de cada província. (301)

Als estats de Prússia hi havia l'obligatorietat d'ensenyament a partir de la llei aprovada durant el reinat de Frederic II, obligava els pares a enviar els seus fills a les escoles públiques elementals, o certificar als magistrats que els seus fills eren ensenyats a casa seva. Aquesta obligatorietat s'estenia als tutors, als fabricants, als mestres d'ofici, etc., a totes les persones que tenen al seu càrrec infants d'ambdós sexes de 7 a 14 anys. Hi havia, doncs, dues opcions: la pública i la privada.

Malgrat tot això, es diu que el govern de Prússia és absolut i que aquesta condició no era obstacle perquè la seva educació popular pogués ésser considerada entre les més liberals. És estrany perquè el seu govern era quasi militar, però tenia un objecte principal a través de l'educació: fer la ciència popular. No hi havia llibertat d'impremta però s'havia d'ensenyar tot allò digne de saber, es perseguia l'extensió de tots els sabers humans i s'els feia anar de la mà de la religió, de la moral, de la pau i de la pàtria. Per a mi és igual a dir

"educació: aconseguir un home d'ordre per a la pàtria, i la moral per a Déu", aquesta afirmació és compatible amb l'ideari moderat.

El 6 de setembre de 1838 es reproduïen diverses circulars del ministeri de governació signades pel ministre Someruelos, per exemple, del 31 d'agost, sobre: "el estado en que se encuentran los establecimientos de beneficencia, cuyas necesidades aumentan cada dia, al paso que disminuyen y aun casi desaparecen sus recursos...". (302) Es tractava d'una circular on donaven ordres a les diputacions i ajuntaments perquè remetessin:

"1ª De todos los establecimientos públicos de beneficencia que haya en esta provincia, con separacion de los que sean peculiares á determinada poblacion ó clase de necesitados, y los comunes á todos los habitantes de una, dos ó mas provincias.

2ª del importe de sus gastos por año comun en su quinquenio, tomando por base el que concluyó á fines de 1832.

3ª De sus rentas fijas y eventuales graduadas por el mismo quinquenio y del déficit que resultare.

4ª De los gastos y rentas expresados en los dos artículos anteriores, y graduados desde fines de 1832 hasta fines de 1838". (303)

El ministre utilitzava el mateix sistema per controlar aquestes despeses que les de la instrucció pública, fonamentada per la concepció de l'Estat benefactor però sense recursos i mal controlats, és a dir que la complicació de l'administració central no anava paral·lela a l'eficàcia de gestió econòmica.

En aquest mateix número, 6 de setembre de 1838, es reproduïx: "El plan de instruccion primaria al que hace referencia

la ley que se insertó en el número de ayer es el siguiente.."

(304) naturalment es referia al pla d'instrucció primària signat per Someruelos el 21 de juliol de 1838. Aquest pla en definitiva, no fou aprovat fins que el govern següent ho va fer amb certes modificacions, i amb el títol: "Reglamento de las escuelas públicas de instruccion primaria elemental" (305) el 26 de novembre de 1838. Amb tot i això "El Guardia Nacional" no en fa cap comentari valoratiu.

De tant en tant "El Guardia Nacional" publicava notícies i comentaris sobre temes d'instrucció pública, com per exemple aquest referent a exàmens públics de l'"Instituto Barcelonés":

"Hemos tenido la satisfacion de presenciar los exámenes á que se han presentado los alumnos internos i externos del instituto barcelonés, en las tardes de los dias 24,25 y 26 del mes actual ..., nada puede sernos mas grato que tener una fundada esperanza de que no está tal vez distante el dia en que el instituto compita con establecimientos extranjeros, de nombraria reuniendo ademas la ventaja de que en el todo sea español". (306)

Com tots els articles que es solien referir a una institució determinada, la notícia és exageradament optimista, però amb ella ens podem fer una idea del seu funcionament i dels continguts que s'impartien:

"De los 115 alumnos que en el dia asisten á las distintas clases de educacion, 50 se presentaron à los profesores en lo tocante á caligrafia, gramática, aritmética, latin, frances, cálculo, teneduria de libros, música, dibujo y baile, con un desembarazo y una seguridad que, lo confesamos, nos ha sorprendido porque no esperábamos tanto de un colegio naciente y creado a ultravez de los obstáculos propios de la época aflictiva en que por desgracia nos hallamos". (307)

Segueix la descripció amb aquest to elogiós i ens indica que és un centre depenent de la junta directora de la societat per al foment de la il·lustració, acte presidit pel senyor bisbe, vocal de l'esmentada societat. Hi va assistir el cap polític de la província, com era habitual en aquell temps quan eren actes oficials d'entitats públiques o amb el beneplàcit de les autoritats civils.

En "El Guardia Nacional" hi figuren aportacions dels lectors on critiquen altres articles de la publicació, com aquest signat per "El Amante de la Instruccion", que diu:

"En primer lugar contestando á lo que se dijo de que pagar una alta matrícula era privar á muchos jóvenes de talento, pero por otra parte faltas de medios de entrar en cualquiera de las facultades mayores; dice el articulista que es una equivocacion y la apoya diciendo, que si hay algun joven de tan distinguida capacidad que no pueda pagar la cuota señalada, los profesores respectivos sabran informar al claustro, quien seguramente le dispensará los derechos de matrícula así como le perdona los del grado en razon á su aplicacion y pobreza de solemnidad". (308)

La crítica del **comunicant** va dirigida al tipus de raciocini utilitzat per un articulista, un tal Meadoro o Meadow, per passar del particular a l'universal, per indicar que el raonament no és vàlid. (309)

Aquestes **reflexions** eren aplicades a la Universitat. "El Amante de la Instruccion" considerava que no hi havia perquè fer cap excepció en el pagament de les matrícules com a regla generalitzable. Però si que es queixa de l'augment de les matrícules que pareix que, en aquell moment, s'imposava a les universi-

tats.

A continuació un dels comentaris que feia era un reflex de la seva mentalitat poc selectiva i reformadora, que aplicava a la universitat amb un sentit ample, però restrictiu en relació a l'aplicació de formules limitatives de les carreres com a comportaments estancats, sense cap tipus de connexió.

La crítica concreta que se'ns ofereix és la següent reflexió:

"Segun la opinion del señor Meadow, sobran en España médicos, abogados y teólogos, lo cual á su entender se remediaría exigiendo condiciones que solo pudiesen tener algunos. No es ese el remedio señor Meadow. Ya se dijo en otro artículo que la demasiada liberalidad y poca delicadeza en conceder los grados los cuales se confieren (permitaseme la espresion) como quién se dice à destajo, eran la causa de la abundancia de estas profesiones. Si en buen hora se graduase bien el mérito del cursante, si en buena hora se hiciese un exámen riguroso y no superficial, sino se hiciese esta farse conmutar años de Teología, por otros de leyes y medicina y vice-versa, sin que tenga maldita la conexion una ciencia con la otra, á buen seguro que no abundarian tanto estas professions, y los que entrarian en ellas tendrian mas instruccion, mas probabilidad de subsistir, y no serian adocenados como Vd. supone. He aquí, señor aticulista, un remedio á mi ver mejor que el por Vd. propuesto". (310)

Opina que qualsevol que vulgui aprofundir en els sabers, més de l'ensenyança elemental, pagui el seu desig. Perquè és comprensible que:

"Si un maestro de primeras letras, exige 20 reales mensuales y à proposicion que el alumno quiere aprender algo mas ha de pagar un doble, no se sigue de esto que el que aspire á saber materias mas sublimes pague lo mismo que en una escuela primaria. Todos sabemos que la enseñanza primaria es enteramente indispensable,

como fundamento de que se derivan los demás, por consiguiente justo es que sea costeada por los que la desean, y aun que el gobierno establezca escuelas para los pobres de solemnidad. Pero la 3ª ó sea á las facultades mayores toca enteramente al gobierno.

Pertenece su proteccion, inspeccion, nombramiento de buenos catedráticos y rectores y cuidar de que sus rentas sean administradas con integridad, y no distraidas del fin que fueron creadas".(311)

És una visió totalment contrària al bon sentit per poder generalitzar la primera instrucció perquè la majoria de la població pogués gaudir d'una mínima formació, per altra banda comprensiblement necessària per poder adaptar-se més fàcilment a les exigències de la societat que es volia construir. Era posar una barrera social pels que ja no iniciarien els estudis, sobretot de les capes més baixes de la societat. Es seguia valorant la Universitat com el punt culminant del sistema educatiu, però reservat a les capes que per la raó que fos, especialment econòmica no pogués arribar a ella. Per tant "El Amante de la Instruccion" tenia una visió molt més classista que l'articulista que criticava, que era més pròxim a un liberalisme constitucional que ell mateix.

Les escoles de pàrvuls, tradicionalment, foren un tema que va preocupar els liberals, i "El Guardia Nacional" també s'hi interessava, la prova és que l'octubre de 1838 sortiren tres articles que parlaven de les sales d'assil; per exemple es deia, el 9 d'octubre de 1838:

"Las salas de asilo para los niños de dos á siete años, conocidas hace ya quince años en Inglaterra con el nombre de Infant' s schools, se han naturalizado ya en Francia, Escocia, Alemania y Suiza, y su utilidad

se conoce mas cada dia. Convencidos de que nunca pueden recomendarse demasiadamente establecimientos tan benéficos, daremos á conocer en las siguientes reflexiones el objeto y los resultados de una de las mas felices concepciones de la filantropía". (312)

Pretén reflexionar sobre les motivacions que dugueren a generalitzar aquest tipus d'establiments. La publicació esmentada els considera fonamentals pel benestar dels infants i de les famílies.

Ens explica per exemple el que s'entén per sales d'assil, on comunment existeixen:

"Por sala de asilo se entiende en Inglaterra, Francia, Alemania, Suiza, etc. Un establecimiento que ofrece a los niños de todas clases: 1º un sitio de refugio: 2º la educacion que todo niño puede recibir, si se sabe sacar partido de la aptitud que ya tiene de comprender, comparar y querer. las salas de asilo no prestarian á las familias mas que un servicio muy corto, si no fuesen sino simples depósitos en los que los niños estuviesen guardados, sin ocuparse en el porvenir de ellos sembrando en sus tiernos corazones todas las semillas, cuyos frutos recogeràn en otra edad y si no cultivasen en fin las impresione tan vivas y los sentimientos nacies de la infancia". (313)

La socialització era un dels elements que pretenien facilitar les sales d'assil, és a dir, acostumaven els infants a viure en societat i els adaptaven a unes normes de convivència. Això exigeix voluntat, per aprendre a conviure amb uns drets i uns deures. (314)

Es comprenen molt bé els elogis dirigits a explicar els avantatges d'aquests establiments, ja que eren un reflex de les condicions de vida d'aquella època, on els elements es preocupaven per oferir solucions per adaptar les famílies en que pare.

i mare treballaven, a la vida industriosa, especialment les mares que eren empleades a les fàbriques, sovint com a ma d'obra barata.

Aquestes escoles d'infants tenen una funció bastant clara, segons l'articulista, que considera aquests establiments com un instrument per eliminar alguns dels inconvenients que planteja la vida quotidiana dels infants dels treballadors.

Aquesta funció queda indicada quan es diu:

"Las salas de asilo ocurren à todo estos inconvenientes; substraen los niños á los peligros de la vagancia y al contagio de los malos ejemplos. Las familias pobres y las clases laboriosas aceptarán como una mejora real en sú posicion la de tener la seguridad de que sus niños estarán durante las horas de su trabajo no solo guardados, sino aun cuidados por lo tocante á lo físico, lo moral y lo intelectual, y sin duda bendecirán á la voz que les diga: "Dejad que vengan á mi esos niños; yo velaré sobre ellos, les cubriré con todos mi amor y mis desvelos". (315)

L'autor del comentari encara té arrelada la idea que l'educació és una qüestió de beneficència necessària per evitar la vagància dels infants, malgrat també es parli de facilitar les seves condicions higièniques, de rebre lliçons en el seu cor, i de la seva intel.ligència. (316)

Els fonaments del perquè d'aquestes institucions queden expresats quan es manifesta que:

"En la primera edad, cuando los niños se desprenden del pecho y de los brazos de la madre, reclama todavia cuidados minuciosos, á que solo el amor maternal puede ocurrir; pero cuando el trabajo pide la atencion i el tiempo de la madre, cuando la necesidad mas bien

que el cansancio la obliga á ocuparse menos en su hijo ¿no será muy ventajoso para ella poder confiar su inspeccion durante el dia á una persona paciente, virtuosa, y que habituada á ejercer esta clase de tutela, prepare al niño una vida feliz por medio de una educacion moral é intelectual bien dirigida? Asi es que cuando los niños que concurren á las salas de asilo llegan á la edad de seis á siete años, ya no tienen para ir á la escuela y dedicarse á tareas algo mas serias la repugnancia que manifestarian si por primera vez se separasen de sus padres. La sala de asilo abre el camino que conduce con mas seguridad a la escuela de primeras letras.

Estos son los motivos que han influido en la fundacion de las salas de asilo, y cuyos felices resultados han contribuido á resolver el gran problema social de la moralizacion del pueblo por medio de la educacion de la infancia y la instruccion de la juventud". (317)

Aquestes justificacions anaven dirigides als empresaris, per fer **que es plantejassen** la necessitat de dur a terme aquesta proposta de creació de sales d'assil.

Per comprovar quina era la ideologia que predominava en aquells moments a "El Guardia Nacional", és interessant comentar l'article "oposicion" aparegut el 9 de setembre de 1838, que diu:

"Hemos hablado de las ventajas que los gobiernos representativos reportan de una oposicion franca y leal, dice la España del 30; hemos descrito sus cualidades, determinado sus derechos y enumerado sus obligaciones. Hemos demostrado en nuestro entender hasta el último grado de evidencia que la oposicion que no limitava sus ataques á los ministros y á su sistema sino que se propasaba á desautorizar el poder del gobierno depositado en sus manos, era una oposion ilegal y facciosa; que si estaba contra el órden público, ya promoviendo é incitando a los alzamientos, ya elogiando a los hombres que habian figurado, y por haber figurado en ellos era anárquica y criminal". (318)

Resulta curiós que la primera crítica, per comprovar si l'oposició compleix els requisits mínims, sigui feta a l'"Eco

del Comercio". Vegeu sinó les paraules que li dirigeix puntualment:

"... que la del Eco del Comercio y su partido- es refereix al partit progressista- jamás se circunscribe en sus ataques y malignas invectivas á censurar los principios y los actos de los ministros y funcionarios públicos, sino que se propasa á degradar la autoridad de que son depositarios, y incitar, casi abiertamente, à que se desconsiga y se desobedezca". (319)

És absolutament derrotista amb els interessos que representava l'"Eco del Comercio", que eren els més radicals del liberalisme progressista, fins el punt de militar en el bàndol dels contraris a Espartero. (320) Això ens confirma que probablement "El Guardia Nacional" defensava els interessos del partit moderat a Barcelona, fins que a 1848 defensa postures pròximes al liberalisme democràtic.

"El Guardia Nacional" també s'ha de recordar, com ens indica Joan Alegret pels seus escrits, publicats en voluntat de polemitzar, en defensa de la llengua catalana. D'"El Guardia Nacional", de la trentena d'articles que va publicar en llengua catalana, Joan Alegret ens destaca els tres que són considerats més significatius de polèmica. (321)

Un altre exemple de moderantisme era el seu lligam amb el full dels diumenges "Lo Pare Arcangel", escrit en un to irònic en contra del liberalisme dels "aiacuchos".

També ho podem comprovar amb el comentari que se'ns fa del llibre de Martínez de la Rosa: El libro de los niños, (322) a on es diu:

"hasta ahora todos los hombres de todos los partidos

han respetado al ilustrado autor del espíritu del Siglo y de otras interesantes y bellas producciones literarias. Estaba reservado por desgracia a los periodicos progresistas de Barcelona echar en cara al literato eminente, al poeta facilísimo, al esclarecido orador, que no debe hablar sino con niños ... Que dirán los extranjeros de los que quieren llamarse progresistas en España, al leer semejantes insulto à un escritor de celebridad y nombradía europea ... Juzguenlo los mismos progresistas honrados y de buena fé". (323)

Recordem que ,entre altres coses, Martínez de la Rosa va esser l'autor de l'Estatut Reial de 1834 i el criticaren sectors del progressisme liberal per esser, precisament, moderat.

Els elogis d'"El Guardia Nacional" a aquesta publicació es concreten en la reproducció d'un article del "Constitucional" signat per "El Estudiante":

"Gracias a Dios que ya nos vamos convenciendo. Duras y costosas han sido las lecciones de la esperiencia, pero por bien empleadas podrán darse si sacamos algun fruto. la sociedad formada en Madrid para mejorar y propagar la educacion del pueblo , y el libro de los niños que acaba de publicar el ilustre Martínez de la Rosa, son dos hechos notables, y para mi señales evidentes de que se va al cabo cayendo en la cuenta y conociendo que las cosas que han de empezar por el principio de todas las reformas políticas y sociales es la educacion y enseñanza del pueblo, y esta ha de comenzar por la niñez y la juventud". (324)

Per fer-nos una idea de les caracterítiques d'aquest llibret de Martínez de la Rosa podem reproduir una màxima seva, que volia esser introductora del constitucionalisme als infants, diu així:

"Ama á tu patria y tu rey,
Y sé obediente à la ley.
La virtud es un tesoro
mas duradero que el tesoro,
No te pida el pobre en vano,
que al fin es hombre, y tu hermano". (325)

Eren elogis a l'ordre establert, a la monarquia i a la llei. El que segueix essent extrany és que "El Constitucional" havia estat fundat per Pere Felip Monlau, i els autors el consideren de tendència progressista, malgrat aquesta fos la seva segona etapa. (326)

"Influencia del Clero en la educacion popular" és un altra forma de presentar la línia que defensava "El Guardia Nacional", que es presenta de la següent manera l'11 de setembre de 1839:

"Al examinar cuanto puede contribuir à la mejora mejora de la condicion intelectual y moral del pueblo la clase que hemos citado, no consignamos meramente un hecho: emitimos una opinion nacida del mas íntimo convencimiento, y la emitimos con tanta mas esperanza de propagarla, cuanto toca ya su fin la decrepita escuela que juzgó posible alumbrar y vivificar al mundo sin la antorcha de la religion". (327)

Crec que la referència no pot esser més clara i contundent; anava en contra del liberalisme radical, y criticava els que ho creien possible. Critica també que, quan arribaren al poder, agafaren les brides de l'Estat, ja que interpreten que:

"Cuando la Iglesia dominaba el Estado, quiso el Estado sojuzgar á la Iglesia; pero ni uno ni otro establecimiento nació para la dependencia: hasta la proteccion cuando sale de sus justos límites es fatal y opresora: y así como el cristianismo creció regado con la sangre de los martires, la heregía se fomento al calor de las oguerias inquisitoriales". (328)

Però defensa per damunt de tot la superació que l'Església havia hagut de fer per adaptar-se a les exigències de l'evolució dels segles.

Però després de tot es fa una pregunta que li semblà trascendental:

"Por qué, pues, con tantos elementos de poder moral, con tanta fuerza de voluntad, con tanta influencia sobre las masas, no se ha puesto el clero á la cabeza del movimiento del mundo, y no ha conducido ni al bien ni al mal la eterna revolucion que agita al genero humano? Porque los esfuerzos que ha hecho en su beneficio han sido esfuerzos aislados, por que para esto le ha faltado la unidad impulso, la centralidad de accion, el acuerdo con la otra potestad, que alternativa-mente le á avasallado y obedecido: porque no ha sido esta la tendencia que se han propuesto los directores supremos, empeñados en mirar, y dejando en lugar subalterno el verdadero fin del cristianismo". (329)

Creu, malgrat aquests inconvenients, que el clergat ha tengut i té grans mitjans d'educació i moralitat per oferir al poble.

El clergat, des del punt de vista de l'educació i de la moral, havia jugat un paper molt important. Es demana perquè no aprofitar aquesta força per millorar moralment i intel·lectual el poble?. (330) La qüestió és contestada en favor d'una captació del clergat per l'educació transcendent, sense inspirar-se en el poder humà. Així i tot creu que hi ha un inconvenient des de la realitat de les institucions:

".. La ley prescinde de las intenciones, porque no puede conocerlas: pero hay en nosotros un sentimiento que nos hace jueces de nosotros mismo , la conciencia, y este sentimiento se puede y se debe educar".(331)

És a partir d'aquest raonament que l'articulista considera positiu que el clergat intervengui a l'educació popular. Per la justificació que ens dóna de la participació del clergat a l'educació és el recolzament que poden oferir quan no hi ha

mitjans. Per altra banda pensa que:

"...Bien sabemos que para lograr un resultado completo es necesario dar una direccion análoga á los estudios eclesiásticos. Convenimos desde luego en esta idea deseamos que los seminarios sean en parte escuelas normales, donde se aprenda no solo que debe saber, sino lo que se debe enseñar, y el modo de enseñarlo". (332)

Es col.loca exageradament el costat del clergat, com un element que podria dinamitzar els canvis de la societat i així fos millor.

Un altra tema que també es va tocar en aquesta època va esser l'aportació de les mares a l'educació dels seus fills en relació a la primera educació, que senten com una instrucció moral i religiosa que pot començar amb l'inici de la vida i que "fructifica siempre en el corazon de un niño cuando las primeras semillas fueron echadas por su madre".

(333)

Aquesta educació familiar ha d'esser complementada per la que el mestre li oferirà més envant si el fruit ha estat ben cuidat.

Un altre aspecte importat que queda remarcat en aquest article és el de la preparació de la mare, i per tant de l'educació de la dona:

"Sin duda se conocerá tambien de cuanta importancia seria ensanchar el estrecho círculo en que se limita la educacion de las niñas, obligadas en algun modo á luchar para adquirir una instruccion superficial.

Con el pretesto que las mugeres no deben ser erúditas, ¿las condenaémos á ser ignorantes? Esto seria olvidar las grandes funciones que deben llenar; seria desconocer

la influencia fatal ó dichosa que ejercen, desde los primeros pasos de la vida, sobre todos los hombres que la naturaleza y la sociedad están conformes en confiar á sus cuidados". (334)

Era partidari, fins i tot, de controlar la redacció de les actes matrimonials abans de consagrar-los al matrimoni, en aquest cas concret per examinar els contraents en relació amb els seus deures amb els fills, del seu esment. En definitiva tot el que és imaginable per tenir una educació familiar, segons el seu punt de vista.

Fonamentalment ens fa una sèrie de reflexions morals i d'urbanitat, a fi de facilitar una disciplina assequible a l'infant perquè en el futur pogués assimilar les regles de comportament social.

Un exemple pot esser el que diu:

"Desdichado el niño que no se descubre de un anciano, que no escucha con sumision la voz de la experiencia. Le costará poco abjurar el cariño, y reconocimiento que debe á los autores de sus dias". (335)

Però la labor de la mare no acaba a l'urbanitat ni a la disciplina, ni tampoc a la primera socialització, acaba en la formació de la intel·ligència, i:

"Hable primero à sus sentidos, à sus necesidades, a sus pasiones, contra las que es preciso no valerse de frios razonamientos. Los niños no necesitan lecciones ni abstracciones sino experiencias.

Evita el difícil medio de la discusion y que vuestra enseñanza, procure interesar por sus multiplicadas relaciones con los sucesos de la vida ordinaria, por sus continuas aplicaciones á ejemplos animados y grandes.

El juicio de los niños se forma ejercitando sus sentidos". (336)

Segueixen els raonaments, alguns didàctics i no

tan moralistes com els anteriors, amb una finalitat més bé de conduir l'aprenentatge que d'ideologitzar, és així que ens indica:

"Observad con él, provocad sus reflexiones, despues de haber atraido sus atencion, disuadidle cuando se equivoque, pero no le digais jamás que se ha engañado sino haced de manera que él mismo lo repare. Si se reprende que la memoria conserve las nociones adquiridas, es menester que el niño con su método y trabajo se las haya apropiado.

Le conviene un guia mas bien que un maestro; contentémonos con ponerle en el camino, y dejemonos hacer algo à su imaginacion y amor propio.

De lo contrario se cae en la debilidad de especificárselo todo, nada aprendería y se parecería á un niño que no camina, porque siempre se le lleva en brazos". (337)

Però, també, es fixa en que hi ha alguns emperons que és convenient resoldre:

"Por una condescendencia mal entendida respecto a los niños, se adopta generalmente para su uso un lenguaje particular y ridiculo, compuesto de espresiones cuya puerilidad parece convenir à su edad y facultades inventadas por las amas, es las delicias de los padres que se complacen en inventar mil palabras usuales y corrientes. ¿Que resulta de esto? Por una parte, en el espíritu del niño , la formacion de las ideas incompletas y falsas, como las palabras que emplea para aplicarlas; mas tarde, cuando la razon mas crecida destruye todos estos andamios de nécia gala, la necesidad de olvidar un lenguaje cuya insuficiencia, reconoce para aprender otro que todo el mundo habla a su derredor". (338)

Reconeix, però, que malgrat el llenguatge referit no causa cap trastorn important a les idees de la infància, implica un doble sentit: ensenyar primer aquest llenguatge i després ensenyar el llenguatge correcte, per beneficiar la formació del judici de l'infant.

L'alternativa que presenta resulta bastant empirista i està

fonamentada en l'observació, és activa, i vol crear necessitats per conduir l'infant en el coneixement de les coses.

El tipus de llenguatge a utilitzar ha d'esser senzill i moralista, gradual per aconseguir una paulatina familiaritat amb els interrogants que l'infant planteja. Per la formulació i la resposta que se li ofereix a l'infant és detectable la mentalitat en que es fan i de la seva intencionalitat. Per exemple:

"Porqué arancas una pata a una mosca?=-para divertir-me= pero le haces daño= no me dices nada= hazlo á este perro;= no que me mordería". (339)

Fa coincidir la vida moral amb la instructiva, i abstreu la conclusió en que la vida moral de l'home es fonamenta amb aquestes respostes, i per les generalitzacions, segons l'autor s'arriba a fer comprendre a l'infant el perquè de les coses i expliqui les grans veritats. (340)

Les circumstàncies històriques en que "El Guardia Nacional" es publicava es poden sintetitzar en les paraules de Casimir Martí, quan ens indica:

"La fatiga de la guerra civil, y la edeblez de las bases teóricas del liberalismo, dan lugar a que la corriente liberal se manifieste en España con las características del eclecticismo. Las palabras clave en la vida política durante los últimos años de la lucha civil entre carlistas y liberales, y los inmediatos que la siguen, son "coalición, conciliación, transacción", exponente no sólo de clecticismo, sino de manifiesta ambigüedad...". (341)

Recordem també que el 5 de juny de 1839 la llibertat d'impremta es restringeix per Reial ordre; ordenava que els impresos fossin presentats a les autoritats per retirar

els que consideràs delictius. (342)

Una publicació periòdica es fa analitzar per esser un representant inicial del progressisme liberal, però des de 1837 es converteix en un representant del moderantisme, a més de publicar, de tant en tant, notícies relacionades amb l'educació. En un altra aspecte cal dir que va esser una publicació que va lluitar per la llibertat de premsa, malgrat a partir de 1837 o fes amb una concepció bastant limitativa d'aquesta. (343)

Dia 8 de juliol de 1839, "El Guardia Nacional" publica un article sobre la llibertat de premsa que inclou plantejaments de llibertat d'expressió i d'il·lustració, adients al pensament moderat:

"Uno de los resortes mas eficaces para fecundar la ilustracion, es la razonada libertad de imprenta dirigida por un puro impulso patriótico, en el que resplandezcan los rasgos de unas sublimes ... de virtud y de verdad, producidas por un celo bien intencionado, debe ser la mision de todo periodista, fuere cual fuese su matiz político. Patentizar los defectos ó aceptar las disposiciones del que gobierna ó manda es otra de las atribuciones de un periodista, con tal que sus denuncias al público, se hagan con decoro i templanza que de suyo exige la misma libertad bien entendida".(344)

Es repeteix la fórmula del liberalisme moderat i conservador per impulsar qualsevol innovació o passa endavant que significàs una certa alliberació del pensament ideològic i d'informació.

Rebutjava rotundament les estridències i el mal gust, plantejava:

"... El hablar insultando lejos de convencer los ánimos: en vez de ilustrar, desmoralizan, y en lugar de corregir, encamina al pueblo por el sendero de la desvergüenza y del desarrollo ... y se le acostumbra, no solamente á despreciar á los agentes del poder sinó á desobedecerles, á injuriarles, porque si en letras de molde se ultraja á una autoridad sea con motivo ó sin el, también el pueblo se creerà con derecho á ejecutarlo de palabra y aun de obra". (345)

L'escusa que l'articulista ens ofereix per justificar l'explicació anterior és que: "Los españoles por desgracia no estamos al nivel de las demás naciones libres", (346) on es fa oposició il·lustrada i constructiva. Es desenrotllen les idees als llocs polítics, sense entrar en qüestions personals, perquè els escriptors eren respectats com a persones i defensaven els seus principis ben fonamentats i argumentats.

"El Guardia Nacional" pensava que:

"... Para que en España podamos llegar á tal estado de ilustracion y tolerancia necesitamos mucho fomento en la educacion, mas experiencia en gobierno representativo, y una generosidad de alma tal que sea suficiente para acallar toda rastrera pasion y desmedido encono" (347)

Era una concepció de llibertat d'impresma bastant restringida que beneficiava els que tenguessin algun tipus de poder, especialment polític, perquè mai no podien ser contestats en rotunditat. Afavoria l'ordre establert vigent en aquell moment i una concepció de l'educació per a una convivència mínimament crítica.

Per comprovar la postura política d'"El Guardia Nacional", ens podem fixar amb els comentaris que es feien en aquesta publicació el 9 de setembre de 1838, respecte a l'"Eco del Comercio":

"Con estas reglas generales que la propiedad dicta, con estos principios, á nuestro modo de ver, incuestionables, hemos tratado de comparar la conducta de la oposicion actual, simbolizada en el Eco del Comercio que se da por sus órganos intérprete, y hemos hecho ver en cuanto à la primera de las limitaciones que poníamos a los derechos de la oposicion, y que la del Eco y su partido jamás se circunscribe en sus ataques y malignas invectivas á censurar los principios y los actos de los ministros y funcionarios públicos, sino que se propasa á degradar la autoridad de que son depositarios, y á incitar, casi abiertamente, à que se desconozca y se desobedezca ..." (348)